

МОНГОЛ УЛС БОЛОН ЕВРАЗИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХОЛБОО, ТҮҮНИЙ ГИШҮҮН
ОРНУУД ХООРОНДЫН ХУДАЛДААНЫ ТҮР ХЭЛЭЛЦЭЭРИЙГ СОЁРХОН БАТЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨЛЛИЙН СУДАЛГАА

УЛААНБААТАР ХОТ

2025 он

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээний ажлын гол зорилт нь Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээр соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл /цаашид “хуулийн төсөл” гэх/-ийн үр нөлөөг үнэлж, хуулийн төслийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилган хуулийг хэрэглэхэд ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад чиглэсэн зөвлөмж өгөхөд оршино. Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх үйл ажиллагааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох аргачлалд заасны дагуу дараах үе шатын дагуу боловсруулав. Үүнд:

- Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
- Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох;
- Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох;
- Үр дүнг үнэлэх, зөвлөмж өгөх.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах харилцаатай уялдуулан аргачлалд дурдсан 6 шалгуур үзүүлэлтүүдийн дагуу гүйцэтгэсэн. Үүнд:

- Зорилгод хүрэх байдал;
- Практик хэрэгжих байдал;
- Ойлгомжтой байдал;
- Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал;
- Харилцан уялдаа.

Монгол Улс болон ЕЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын Худалдааны түр хэлэлцээр байгуулах асуудал нь “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн Зорилт 4.4, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.2.5.1, 3.2.5.3, 3.2.5.4, Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4.2.11-т тус тус тусгагдсан. Энэ хүрээнд хуулийн төслийн үр нөлөөг олон талаас нь шинжилж, холбогдох нөлөөллийн судалгаануудыг гүйцэтгэсэн болно.

Зорилгод хүрэх байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтээр хуулийн төсөл нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцэж буй эсэх, хуулийн төслийн хүрээнд дэвшүүлсэн зорилгод хүрэх боломжтой эсэхийг үнэлэхэд ашигласан.

Практикт хэрэгжих боломж гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг шалгаж тооцсон.

Ойлгомжтой байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийг хэрэгжүүлэх, субъектүүдийн хувьд ойлгомжтой, логик дараалалтай боловсруулсан эсэхийг шинжилж, Хууль, тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагын дагуу боловсруулсан эсэхийг хянаж, үнэлгээг хийсэн.

Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалт иргэд, байгууллагад хэрхэн нөлөөлөх талаар болон оролцогч талууд хүлээн зөвшөөрөх эсэхийг шалган шинжилсэн болно.

Харилцан уялдаа гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж буй бусад хууль тогтоомжтой нийцтэй байдал, төрийн байгууллагын чиг үүрэг давхардсан болон зөрчилдсөн эсэх, тухайн чиг үүргийг төрийн байгууллага зайлшгүй хэрэгжүүлэх шаардлагатай эсэх, уг чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх, хуулийн төсөлд жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх, шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход болон авлига, хүнд суртлыг үүсгэхэд чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэхийг үнэлсэн.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ НЬ ТООЦОХ ХЭСГЭЭ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

Зорилгод хүрэх байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл боловсруулах болон хууль зүйн болон практик үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад хуулийн төслийн зорилт, холбогдох зохицуулалтууд нийцэж байгаа эсэхэд үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилт, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээг хийсэн.

Түүнчлэн хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангаж боловсруулагдсан эсэхийг хянах зорилгоор төслийг бүхэлд нь сонгож байна. Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог аргачлалын дагуу тусгайлан боловсруулсан тул энэхүү үр нөлөөний үнэлгээнд оруулаагүй болно.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх хэсгийг тогтоохдоо сонгосон 5 шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр үр нөлөөг тооцож, судалгаа хийсэн бөгөөд тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг доорх хүснэгтэд үзүүлэв.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгах хэрэгсэл /Хүснэгт 1/

	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1.	Зорилгод хүрэх байдал	1 дүгээр зүйл. "Монгол Улс болон ЕАЭЗХ түүний гишүүн орнууд хооронд байгуулах худалдааны түр хэлэлцээрийн"-ийн	Хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад хуулийн төслийн зорилго, зорилт, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд хуулийн төсөлд бүхэлд нь дүн
2.	Практикт		

	хэрэгжих боломж	хуулийн төсөл бүхэлд нь.	шинжилгээ хийсэн. Тухайлбал Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын Худалдааны түр хэлэлцээр байгуулах асуудал нь "Алсын хараа 2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн Зорилт 4.4, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.2.5.1, 3.2.5.3, 3.2.5.4, Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4.2.11-т тус тус тусгагдсан. Тус хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх нь бүс нутгийн интеграцид нэгдэх, нэг эдийн засгаас хараат байдлыг бууруулах, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэх, цаашлаад аж ахуйн нэгжүүд, жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, экспортын зах зээлийг тэлэх, худалдааг хөнгөвчлөх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой. Дээр дурдсан Монгол Улсын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан болон худалдааг төрөлжүүлэх Засгийн газрын бодлогын зорилгын хүрээнд тус хэлэлцээрийн зорилго уялдаж байна. Хэлэлцээрийг хэрэгжүүлснээр худалдааг өргөжүүлэх, тарифын болон тарифын бус саадыг бууруулах, экспортын боломжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэлээр өргөн хүрээний боломжууд нээгдэх бөгөөд экспортын бүтээгдэхүүний чанар, стандартыг ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудтай уялдуулан сайжруулснаар зорилгод хүрэх бүрэн боломжтой байна.
3.	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Ойлгомжтой байдлыг үнэлэх хүрээнд хуулийн төсөл нь хэрэгжүүлэх, хэрэглэх этгээдүүдэд ойлгомжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг шалгах үүднээс хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад

			тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг шалгасан. Хэлэлцээрийн бүтэц, нэр томьёо, холбогдох заалтууд Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын худалдааны хэлэлцээрийн нэр томьёо болон зохицуулалттай нийцэж байгаа тул ойлгомжтой гэж дүгнэсэн.
4	Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хуулийн төслийн зохицуулалт нь иргэд, байгууллага, аж ахуй нэгжүүдэд хүндрэл учруулахгүй. Хуулийн төслийн зохицуулалтаар иргэдийн эрх чөлөөг хязгаарласан болон аж ахуйн нэгжүүдэд шинээр үүрэг хүлээлгэж байгаа заалт байхгүй боловч хэлэлцээрийн хүрээнд худалдаа хийх тохиолдолд хэлэлцээрт заасан тодорхой шаардлага, стандартыг мөрдөн ажиллахаар тусгагдсан.
5.	Харилцан уялдаа	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хуулийн төслийн харилцан уялдаа холбоог шалгах хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагууд болон хувийн хэвшлээс саналуудыг авч тусгасан.

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтүүдийн хүрээнд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар дэлгэрэнгүй үнэлж байна.

3.1. ЗОРИЛГОД ХҮРЭХ ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

Монгол Улсын экспортын бүтэц, гадаад худалдаа нэг улсаас хэт хамааралтай байгаа нь эдийн засгийн эрсдэлийг нэмэгдүүлж, гадаад зах зээлд өрсөлдөх боломжийг хязгаарлаж байна. Тухайлбал, 2024 оны байдлаар нийт экспортын 91.3 хувийг БНХАУ-д хийж буй нь нэг зах зээлээс хэт хамааралтай, гадаад худалдааны эмзэг байдалд оруулж байгааг харуулж байна. Иймд экспортын зах зээлийг төрөлжүүлэх, бүс нутгийн шинэ түншлэлүүдийг эрэлхийлэх нь Монгол Улсын дунд болон урт хугацааны эдийн засгийн бодлогын хувьд зайлшгүй шаардлагатай байна.

Энэ хүрээнд Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээр байгуулах асуудал нь “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн Зорилт 4.4, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.2.5.1, 3.2.5.3, 3.2.5.4, Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4.2.11-т тус тус тусгагдсан.

Тус хэлэлцээрийг хэрэгжүүлснээр бүс нутгийн интеграцид нэгдэх, нэг эдийн засгаас хараат байдлыг бууруулах, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэх, цаашлаад аж ахуйн нэгжүүд, жижиг дунд үйлдвэрлэлийг

дэмжих, экспортын зах зээлийг тэлэх, төрөлжүүлэх, худалдааг хөнгөвчлөх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чухал үр нөлөөтэй байна.

Одоогийн байдлаар Монгол Улс ОХУ болон ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудтай худалдаа хийхэд өндөр гаалийн тариф, квотын хязгаарлалт, техникийн зохицуулалт, хорио цээрийн шаардлагыг хангах зэрэг олон саад тотгор байгаа нь экспорт, импортын үйл явцыг удаашруулж, зардлыг нэмэгдүүлэхэд гол нөлөө үзүүлж байна.

Иймд ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээрийг байгуулах нь Монгол Улсад хэр үр ашигтай болох талаар эдийн засгийн нөлөөллийн шинжилгээг Дэлхийн худалдааны анализ төсөл (GTAP) ерөнхий тэнцвэрийн стандарт загвар ашиглан хийсэн.

Тус шинжилгээгээр импортын 367 бараанаас 356-д тарифыг бүрэн тэглэх, 6 бараанд 25–50 хувиар бууруулах, 2 бараанд тохирсон квотын хэмжээнд тарифыг тэглэх, 3 бараанд квотын хэмжээнд тарифын хөнгөлөлт эдлэх тохиолдолд импортын тарифын орлого буурах хэдий ч өрхийн хэрэглээ болон экспорт нэмэгдэж, улмаар эдийн засгийн бодит өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлэхээр тооцоологдсон байна.

Худалдааны түр хэлэлцээр байгуулах тохиолдолд өрсөлдөх чадвар бүхий бусад салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн биет хэмжээ өсөх хандлагатай байна. Үүнд савхин эдлэл, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн, үхэр, хонь, ямаа, элсэн чихэр, тослог ургамал, нэхмэл, бусад мах, махан бүтээгдэхүүн зэрэг 30 салбар багтаж байна. Тухайлбал, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 1.4 хувь, үхэр, хонь, ямаа 1.2 хувь, элсэн чихэр 0.9 хувь, тослог ургамал 0.8 хувь, бусад мах, махан бүтээгдэхүүн 0.6 хувиар тус тус өсөлт үзүүлэх төлөвтэй байна.

Экспортын хувьд ОХУ-д экспортлох хиам, нөөшилсөн махан бүтээгдэхүүн 140 хувь, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 125 хувь, бэлэн хувцас 84.3 хувь, нэхмэл эдлэл 55.4 хувь, савхин эдлэл 45.7 хувиар өсөх бол Казахстан улсад экспортлох арьс ширэн бүтээгдэхүүн 152 хувь, малын мах, дайвар бүтээгдэхүүн 113 хувь, бэлэн хувцас 134 хувь, нэхмэл эдлэл 27 хувь, савхин эдлэл 152 хувиар тус тус өсөхөөр байна. Бразил, Аргентин, Парагвай, Уругвай, Австрали, Шинэ Зеланд болон Европын Холбооны зарим улстай харьцуулахад 15-аас 50 хувийн гаалийн татвар ногдуулж буй Монголын бүтээгдэхүүн “0” хувийн татвартай болох нь зах зээл дээр шууд үнийн давуу талыг бий болгож, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлнэ.

Импортын хувьд Монгол Улсад ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас импортлох барааны өсөлт хязгаарлагдмал, дунджаар 1.5-аас 3.6 хувийн хооронд байхаар тооцоологдсон байна.

Түүнчлэн Монгол Улс болон ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ)-ний хэмжээ нэмэгдэхээр байна. Үүнээс нийт 367 барааны импортын тарифыг хэсэгчлэн чөлөөлөх буюу импортын тарифыг тэглэх үед Монгол Улсын бодит ДНБ 0.0203 хувиар өсөхөөр байгаа нь ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудтай харьцуулахад оролцогч талуудын дунд хамгийн өндөр өсөлт үзүүлэхээр

Хэлэлцээрийг хэрэгжүүлснээр дээрх эдийн засгийн эерэг, бодит үзүүлэлтүүд

бий болохоос гадна бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцид Монгол Улсын оролцоог нэмэгдүүлэх, ЕАЭЗХ-ийн гишүүн орнуудтай эдийн засгийн хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх, Монгол Улсын хараат бус эдийн засгийн байр суурийг бататгах өргөн хүрээний зэрэг үр нөлөөг үзүүлэхээр байна.

3.2. ПРАКТИКТ ХЭРЭГЖИХ БОЛОМЖ

Хэлэлцээр хэрэгжсэнээр Монгол Улсын үйлдвэрлэгч, экспортлогч аж ахуйн нэгжүүдийн орлого нэмэгдэх, шинэ зах зээлд нэвтрэх, хөдөө аж ахуйн салбарын өрсөлдөх чадвар сайжрах, олон улсын стандарт хангасан үйлдвэрлэл хөгжих боломж бүрдэнэ. Үүнтэй уялдан эрүүл ахуй, хорио цээрийн шаардлагыг хялбаршуулах, тохирлын үнэлгээний дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх хэлэлцээг эхлүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Түүнчлэн зарим барааны импортын үнэ буурах нь богино хугацаанд дотоодын зарим бүтээгдэхүүний үнийн өрсөлдөх чадварт дарамт учруулж болох боловч нөгөө талаас дотоодын үйлдвэрүүдийн түүхий эд, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн зардлыг бууруулах боломжийг нэмэгдүүлнэ. Энэхүү өртгийн бууралтад үндэслэн аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгө оруулалт, шинэчлэл сайжирч, экспортын бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадвар сайжрах суурь нөхцөл бүрдэнэ.

Мөн хэлэлцээрийн хүрээнд гарал үүслийн дүрмийн шаардлага нэмэгдэх нь жижиг аж ахуйн нэгжүүдэд тодорхой зардал учруулах боловч урт хугацааны хувьд бүтээгдэхүүний чанар, баталгаажуулалт, экспортын бэлэн байдлыг сайжруулж, бүс нутгийн болон олон улсын зах зээлд өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх давуу талтай. Мөн барааны төрөлжилт сайжирч, хэрэглэгчийн сонголт өргөжиж, дотоодын үйлдвэрлэгчдэд зах зээлийн шударга, ил тод өрсөлдөөний орчныг бий болгох нөхцөл бүрдэнэ.

Цаашлаад гаалийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааны хүрээнд гаалийн мэдүүлгийг бүртгэснээс хойш 4 цагийн дотор барааг олгох, цахим мэдээлэл солилцох, итгэмжлэгдсэн аж ахуйн нэгжийн хөтөлбөр зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр бараа хил дээр саатах хугацааг багасгаж, бизнесийн орчныг сайжруулах ач холбогдолтой. Мөн гарал үүслийн гэрчилгээг цахимаар солилцох, 5,000 еврогоос бага үнийн дүнтэй бараанд үйлдвэрлэгч өөрөө мэдүүлэг гаргах боломж нь бичиг баримтын бүрдүүлэлтийг хялбаршуулж, жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжсэн зохицуулалт тул хэрэгжүүлэхэд ямар нэгэн хүндрэл учрахгүй гэж дүгнэсэн.

Мөн ЕАЭЗХ-ноос гаралтай түүхий эдийг ашиглан Монгол Улсад үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг гарал үүслийн хувьд Монгол улсаас гаралтай бараанд тооцох зохицуулалт, барааны 50 хувиас дээш нь Монгол Улсаас гаралтай тохиолдолд мөн адил Монгол Улсаас гаралтайд тооцох зэрэг заалт нь дотоодын үйлдвэрлэгчдэд гарал үүслийн хувьд таатай нөхцөл бүрдүүлж байна.

Хэлэлцээрийн үр дүнд худалдааны эргэлт болон хөдөө аж ахуй, хүнсний салбарт гадаад болон дотоодын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх, үйлдвэрлэлийн бүтээмж, чанар, өрсөлдөх чадвар сайжрах, ажлын байр нэмэгдэх, үйлдвэрлэлийн зардал болон импортын үнэ буурснаар өрхийн хэрэглээ, инфляцад зэрэг нөлөө

үзүүлэх боломжтой. Уул уурхайн бус үйлдвэрлэл нэмэгдсэнээр эдийн засгийн төрөлжилт сайжирч, худалдааны хараат байдал буурах үр нөлөөг үзүүлэх бөгөөд экспортын чиг баримжаатай хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх суурь нөхцөл бүрдэх юм.

4.3. ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРӨГДӨХ БАЙДАЛ

Хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэхэд тарифын зохицуулалт, гаалийн үйл ажиллагаа, гарал үүслийн дүрэм зэрэгт холбогдох төрийн захиргааны байгууллагуудын үйл ажиллагаанд өөрчлөлт орох ч хуулийн төслийг дагалдуулан холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах, эрх зүйн уялдаа холбоо зохион байгуулалтын зарим арга хэмжээг авч хэрэгжүүлснээр тус асуудлыг зохицуулах боломжтой гэж дүгнэсэн.

Аж ахуйн нэгж, хувийн хэвшлийн зүгээс экспортын зах зээлийн хүртээмж нэмэгдэх, гаалийн бичиг баримтын давхардал буурах, тээвэр логистикийн өртөг буурах зэрэг эерэг нөлөө бий болно. Ялангуяа өрсөлдөх чадвартай салбарууд (савхин эдлэл, ноос ноолуур, мах, хүнсний бүтээгдэхүүн, логистик үйлчилгээ, дижитал үйлчилгээ) хэлэлцээрийн нөлөөг дэмжиж байгаа нь судалгаагаар тогтоогдсон.

Хэрэглэгч, олон нийтийн хувьд бараа, бүтээгдэхүүний үнэ буурах болон, барааны сонголт нэмэгдэх, зах зээлийн өрсөлдөөн нь бүтээгдэхүүний чанарыг сайжруулах эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна. Тарифын бууралтаар хэрэглээний зардал буурах тооцоо нь олон нийтийн дунд хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлыг нэмэгдүүлж байна.

Монгол Улс болон ЕАЭЗХ түүний гишүүн орнууд хооронд байгуулсан Худалдааны түр хэлэлцээрийн үр дүнг үнэлэн баримтжуулж, зөвлөмжийг дараах хийгдсэн уулзалт, сургалтын үр дүнд гарсан санал дүгнэлтээр баримтжуулсан болно. Үүнд:

1. ЭЗХЯ-ны зүгээс 2023 оны 12-оос 13-ны өдрүүдэд болон 2024 оны 05 сарын 09-ны өдрүүдэд 2 удаа төр, хувийн хэвшлийн нийт 150 гаруй төлөөлөгчдийг хамруулсан олон нийтийн хэлэлцүүлгийг МҮХАҮТ-тай хамтран зохион байгуулж, олон нийт, ААН-ийн саналыг авч хэлэлцээрийн төсөлд тусгасан болно.
2. Хэлэлцээрийн явцад МҮХАҮТ, ХХААХҮЯ-ны холбогдох мэргэжилтнүүдтэй уулзалт зохион байгуулж, барааны жагсаалтын талаар санал солилцсон бөгөөд ЭЗХЯ-ны зүгээс 2023 оны 10 дугаар сарын 20-ны өдрийн 03/1978 дугаартай албан бичгээр ХХААХҮЯ болон МҮХАҮТ-аас барааны жагсаалтад тусгах саналуудыг авч, хэлэлцээрийн төсөлд тусгасан.
3. Хэлэлцээ хийх тухай бүр хэлэлцээрийн явцын талаар Засгийн газрын хуралдаанд танилцуулж, хуралдаанаас гарсан санал дүгнэлтийг тусгаж ажилласан.

4.4. ОЙЛГОМЖТОЙ БАЙДЛЫГ ШАЛГАХ

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь найруулга, хэлзүйн болон агуулгын хувьд ойлгомжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагын хүрээнд дор дурдсанаар нарийвчлан үнэлсэн болно.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага /Хүснэгт 2/

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Хуулийн төслийн зохицуулалтад үнэлгээ хийсэн байдал
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлоготой уялдсан байх	Шаардлага хангасан.
29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх	Шаардлага хангасан.
29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх	Шаардлага хангасан.
29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх	Шаардлага хангасан.
29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх	Шаардлага хангасан.
29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх	Шаардлага хангасан.
29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх	Шаардлага хангасан.

29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох зарчим, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журмыг тусгасан байх.	Шаардлага хангасан.
29.2.Хуулийн төсөлд шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлага, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, хэсэг, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, зарим үг, өгүүлбэр, тоо, тэмдэгт хасах талаар тусгана.	Шаардлага хангасан.
29.3.Шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулна.	Шаардлага хангасан.
29.4.Энэ хуулийн 14.5-д зааснаас бусад хуулийн төслийг дагалдуулан анхдагч болон шинэчилсэн найруулгын төслийг өргөн мэдүүлэхийг хориглоно.	Шаардлага хангасан.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх	Шаардлага хангасан.
30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх	Шаардлага хангасан.
30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих	Шаардлага хангасан.
30.1.4.хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх	Шаардлага хангасан.
30.1.5.ЖИНХЭНЭ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх	Шаардлага хангасан.

4.5. ХАРИЛЦАН УЯЛДААГ ШАЛГАХ

Харилцан уялдаа гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж буй бусад хууль тогтоомжтой нийцтэй байдал, төрийн байгууллагын чиг үүрэг давхардсан болон зөрчилдсөн эсэх, тухайн чиг үүргийг төрийн байгууллага зайлшгүй хэрэгжүүлэх

шаардлагатай эсэх, уг чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх, хуулийн төсөлд жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх, шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход болон авлига, хүнд суртлыг үүсгэхэд чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэхийг үнэлсэн.

ТАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

5.1. ЕРӨНХИЙ

Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах хүрээнд дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгасан болно.

Хуулийн төслийн уялдаа холбоо /Хүснэгт 3/

Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Тийм
Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх	Тийм
Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томьёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томьёотой нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томьёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томьёотой нийцсэн.

Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл нэг зүйлтэй.
Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх	Үгүй
Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Тийм
Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг бүрэн тусгасан.
Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Үгүй
Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх	Үгүй

боломжтой эсэх	
Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх	Үгүй
Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх	Тийм
Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх	Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулаагүй.
Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх	Тус хуулийн төслөөр зохицуулагдах харилцаанд хамааралгүй байна.
Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй
Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй
Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх	Тус хуулийн төслөөр зохицуулагдах харилцаанд хамааралгүй байна.

5.2. ҮҮСЭЖ БОЛОХ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮР НӨЛӨӨ:

Хэлэлцээр хэрэгжсэнээр Монгол Улсын экспортын боломж тэлж, ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын зах зээлд хөдөө аж ахуй, хүнсний үйлдвэрлэл, хөнгөн үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн зэргийг хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр гаргах боломж бүрдэнэ. Энэ нь үйлдвэрлэлийн хүчин чадал нэмэгдэж, валютын орлого өсөхөд дэмжлэг үзүүлнэ. Импортын тариф буурснаар зарим өргөн хэрэглээний болон үйлдвэрлэлийн барааны үнэ буурч, хэрэглэгчдийн худалдан авах чадвар дээшлэхийн зэрэгцээ дотоодын зах зээлийн өрсөлдөөн нэмэгдэнэ. Үүний үр дүнд бизнесийн орчин илүү нээлттэй, үр ашигтай болох нөхцөл бүрдэнэ.

Хэлэлцээрийн хэрэгжилтийн эхний шатанд дотоодын жижиг, дунд үйлдвэрүүд ЕАЭЗХ-ны өрсөлдөөнт зах зээлд шинээр нэвтрэхэд стандартын шаардлага хангах, хорио цээрийн шаардлагыг дагаж мөрдөх, зэрэгт хүндрэл үүсэж, богино хугацаанд ашиг буурах эрсдэл үүсэж болзошгүй. Энэхүү хэлэлцээрийн үр ашгийг бүрэн дүүрэн хүртэхийн тулд дотоодын үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварыг бэхжүүлэх, стандарт, техникийн зохицуулалтыг уялдуулах, хөрөнгө оруулалт болон бизнесийн орчныг сайжруулах бодлогын арга хэмжээг зэрэгцүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Энэ хүрээнд ЭЗХЯ-ны зүгээс хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг холбогдох

байгууллагуудтай хамтран боловсруулж, батлуулж, хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

5.3. АЖ АХУЙН НЭГЖИД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ:

Худалдааны түр хэлэлцээр байгуулах тохиолдолд бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн хэмжээ буурах салбарын тоо бага зэрэг нэмэгдэж болох үр дүн гарсан бөгөөд өрсөлдөх чадвар бүхий бусад салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн биет хэмжээ өсөхөөр байгаа бөгөөд хэлэлцээрийн хүрээнд аж ахуйн нэгжүүд ЕАЭЗХ-ны 180 гаруй сая хэрэглэгчтэй зах зээлд нэвтрэх боломжтой болж, экспортын шинэ суваг нээгдэнэ.

Үйлдвэрлэл, технологи, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр хамтын ажиллагаа өргөжихийн зэрэгцээ стандарт, техникийн шаардлагад нийцэх шинэчлэл хийх хэрэгцээ, шаардлага үүсэн гарна. Энэ нь дотоодын аж ахуйн нэгжүүдийн өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, чанар, стандартын түвшнийг дээшлүүлэх, шинэ технологи нэвтрүүлэх түлхэц болох юм.

5.4. ИРГЭДЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ:

Импортын өрсөлдөөн нэмэгдсэнээр өргөн хэрэглээний буюу иргэдийн худалдан авах бараа, бүтээгдэхүүний үнэ тогтворжих, чанар сайжрах, сонголт өргөжих нөхцөл бүрдэнэ. Үйлдвэрлэл болон худалдааны салбарт ажлын байр нэмэгдэж, хөдөлмөрийн орлого өснө. Дунд хугацаанд эдийн засгийн идэвхжил нэмэгдэж, иргэдийн амьжиргааны түвшин дээшлэх бодит боломж бүрдэхээр байна.

ЗУРГАА. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛСЭН ДҮГНЭЛТ БА ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээрийг УИХ-д өргөн барих тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал"-ын дагуу тооцож судалгаа, шинжилгээний дүнг нэгтгэн дараах дүгнэлтэд хүрлээ. Үүнд:

Энэхүү үнэлгээг эдгээр хуулийн төсөлд хийхэд сонгосон шалгуур үзүүлэлтүүдээр үнэлэхэд хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг хангасан, практикт хэрэгжих бүрэн боломжтой, хуулийн төслийн томъёолол нь ойлгомжтой, хоёрдмол утга санаагүй, тодорхой, Монгол Улсын үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомж болон тухайн хуулийн зүйл, заалттай давхардаагүй, зөрчилдөөгүй гэж дүгнэж байна.

Хэлэлцээр нь Монгол Улсын худалдааны бүтцийг төрөлжүүлэх, экспортын бараа бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудын зах зээлд хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр нэвтрэх боломжийг бүрдүүлж байгаа нь эдийн засгийн хувьд эерэг нөлөөтэй байна.

Хэлэлцээрийн хэрэгжилтийн хүрээнд тарифын болон тарифын бус саад, тотгорыг бууруулах, гаалийн болон техникийн зохицуулалтыг уялдуулах, худалдааг хөнгөвчлөх боломж бүрдэж байгаа нь зорилгодоо хүрэх боломжтой болохыг харуулж байна.

Хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх, дагаж мөрдөх чиг үүрэг бүхий байгууллагууд болох

Гаалийн ерөнхий газар, ХХААХҮЯ, МҮХАҮТ болон бусад холбогдох байгууллагууд уг зохицуулалтыг дэмжин, холбогдох ажлын хэсгүүдэд хамтран ажилласан. Хэлэлцээрийн төсөл нь Монгол Улсын худалдааны бодлого, экспортын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, бүс нутгийн интеграцид оролцох оролцоог гүнзгийрүүлэх үндэсний бодлого, зорилттой нийцэж байна.

ЕАЭЗХ болон Монгол Улс хооронд байгуулах Худалдааны түр хэлэлцээр нь зорилгодоо хүрэхүйц, хэрэгжүүлэх, дагаж мөрдөх нөхцөл бүрдсэн, холбогдох байгууллагуудын дэмжлэгтэй, эдийн засаг, худалдааны хувьд эерэг нөлөөтэй гэж үнэлэгдсэн тул хэлэлцээрийн төслийг хэвээр үлдээх нь зүйтэй гэж дүгнэв.

Иймд Монгол Улс болон ЕАЭЗХ, түүний гишүүн орнууд хооронд байгуулах худалдааны түр хэлэлцээрийг Монгол Улсын Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр соёрхон батлах тухай хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, уялдаа холбоо хангагдсан байна гэж үзлээ.

—oOo—